
Saksnr: 2021/17686-1
Saksbehandlar: Aina Haugstad, Mie Dahl
Pind

Saksgang

Utval	Utv.saksnr.	Møtedato
Hovudutval for opplæring og kompetanse		25.05.2021
Hovudutval for næring		25.05.2021
Hovudutval for samferdsel og mobilitet		25.05.2021
Hovudutval for kultur, idrett og integrering		25.05.2021
Fylkesutvalet		22.06.2021

Folkehelseprofilar 2021. Oppdatering av status i Vestland

Forslag til vedtak:

1. Fylkesutvalet tek saka til orientering.

Samandrag

Oppfølging og formidling av Folkehelseprofilane er del av det løpande oversiktsarbeidet i Vestland fylkeskommune. I denne saka er det lagt hovudvekt på analyse av utviklinga og formidling av funn. Det er ikkje i denne saka gjort forsøk på å greie ut tiltak og oppfølging av dei funna som er identifiserte.

Rune Haugsdal
fylkesrådmann

Paal Fosdal
fylkesdirektør

Saksframlegget er godkjent elektronisk og har difor inga handskriven underskrift

Vedlegg

- 1 Folkehelseprofilar frå Folkehelseinstituttet
2021

Saksutgreiing

Bakgrunn for saka

I denne saka blir sentrale funn presentert og viktige utviklingstrekk når det gjeld folkehelsesituasjonen i Vestland trekt fram. Folkehelseprofilane vart også presentert for politisk leiing i 2020, saksnummer 2020/41394-6.

Kvart år gir Folkehelseinstituttet (FHI) ut Folkehelseprofilar for alle kommunar og fylke i Noreg, i tillegg til bydelar i dei største byane. Dette er eit godt og nyttig verktøy som ledd i arbeidet med å ha oversikt over helsefordelinga i eiga befolkning.

Gjennom Forskrift om oversikt over folkehelsa er det formulert klare krav om at fylkeskommunen skal ha løpande oversikt over folkehelsa. Gjennom merknader til forskrifta er folkehelseprofilane frå FHI eksplisitt trekt fram som del av dette arbeidet.

Etter Folkehelselova skal fylkeskommunen halde oversikt over utviklinga i helse i fylket. Folkehelseprofilane er eitt av verktøya som blir nytta både til dette og som del av det løpande oversiktsarbeidet i Vestland fylkeskommune.

Vedtakskompetanse

Fylkesutvalet

Sakshandshandsaming

Vestland fylkeskommune utvikla i 2020 ein ny måte å framstille folkehelsebarometeret på. Gjennom ei interaktiv kartløyising blir data frå FHI presenterte i klikkbare kart som raskt gir overblikk over fylket. Løysinga gjer det mogleg å både sjå utviklinga over tid og geografisk variasjon parallelt. På denne måten får ein raskare overblikk over variasjonen i fylket, noko som kan hjelpe til å vurdere om utviklinga kan skuldast lokale tilhøve, eller om den følger nasjonale/regionale trendar. Kartløyisinga kan utforskast nærmare via lenka: [Folkehelsebarometer for Vestland 2021](#). Om det er ønskeleg med ein presentasjon av verktøyet og arbeidet rundt, kan administrasjonen bidra med dette.

Administrasjonen har som del av sakshandsaminga analysert resultatane i folkehelseprofilane 2021 og samanlikna med tala frå 2020. Denne saka har blitt sendt til alle avdelingane i organisasjonen for orientering. Saka har også blitt sendt til medverknadsorgana for uttale.

Vurderingar og verknader

Folkehelseprofilar 2021. Oppdatering av status for Vestland

Kva er folkehelseprofilar?

Folkehelseprofilane er ein publikasjon som Folkehelseinstituttet (FHI) gir ut ein gong i året. Publikasjonen er på fire sider, med nytt tema kvart år, mens siste side alltid er eit barometer for utvalde indikatorar. Vi erfarer at nokre indikatorar varierer frå år til år, truleg for å betre belyse det aktuelle temaet. Folkehelseprofilane blir utgjeve som pdf, og er å finne på Folkehelseinstituttet sine sider. Årets folkehelseprofilar vart publiserte for kommunane 16. februar og ein måned seinare for fylka.

Barometeret inneheld 34 indikatorar som saman seier noko om status for folkehelsa. Tema som blir dekte er befolkning, oppvekst og levekår, miljø, skader og ulykker, helserelatert åtferd og helsetilstand. Barometeret inneheld mykje informasjon, men er utarbeidd på ein slik måte at det er enkelt å få oversikt over fylket/kommunen sin status i høve landet gjennom ei «trafikklysordning» der grønt er betre enn landet, gult er ikkje signifikant forskjellig, mens raudt er dårlegare enn landet. Her er verdt å merke seg at «trafikklysa» viser til eventuelle skilnader mot landet, ikkje ei vurdering av om tilstanden er god eller dårleg. Til dømes er fråfallet i vidaregåande skule høgare i heile landet enn ønskeleg. Om eit fylke eller kommune her lyser grønt i barometeret, tyder dette at fråfallet er lågare i landet, men ikkje nødvendigvis at fråfallet i seg sjølv er på tilfredsstillande nivå.

Fysisk aktivitet er tema i folkehelseprofilen i 2021

Årets tema er fysisk aktivitet. Fysisk aktivitet er ein av dei viktigaste livsstilsfaktorane for god helse. Regelmessig fysisk aktivitet reduserer risikoen for tidleg død og ei rekkje sjukdommar, som type 2 diabetes, hjerneslag, hjarte- og karsjukdommar og mange former for kreft. Diverre er det ein generell tendens til at vi beveger oss for lite. Berre tre av ti vaksne oppfyller anbefalingane om mengde fysisk aktivitet.

Status i Vestland

Signifikant betre enn landet

Det er mykje som er bra i Vestland. På 14 av indikatorane ligg Vestland signifikant betre an enn landet. Det kan likevel vere verdt å merke seg at i 2020 låg Vestland signifikant betre an på 17 indikatorar. Fylkestala er også gjennomsnitt som kan dekke over store variasjonar på kommunenivå. Her er det også relevant å sjå nærmare på utviklinga over tid. Dett er særskilt relevant når det gjeld indikatoren «**Del hushald med låg inntekt**». Her ligg Vestland signifikant betre an enn landet, men prosentdelen har auka jamt og trutt sidan perioden 2009-2011 (glidande gjennomsnitt for tidsperioden). Auken er også større i Vestland enn i landet. Sidan fjorårets resultat har prosentdelen for landet auka med 0,2 prosentpoeng, mens det i Vestland har auka 0,5 prosentpoeng. Prosentdelen av befolkninga som bur i hushald med vedvarande låg inntekt er dei høgaste tala vi har hatt for tidsserien vi her har tilgjengeleg (tilbake til 2004-2006). I kommunebarometeret ser vi og at fleire kommunar har gått frå grøn til gul på denne indikatoren, eit klårt bilete på at utviklinga går i feil retning.

Ikkje signifikant skilnad frå landet

Gjennom mange år er det fråfall i vidaregåande skule som har blitt måla. I år er indikatoren «snudd» og vi får rapportert tal for «**gjennomføring i vidaregåande opplæring**». Her ligg Vestland på gult nivå; ikkje signifikant forskjellig frå landet. Når vi ser nærmare på utviklinga over tid, ser vi at tala har hatt ei positiv utvikling dei siste åra. Ein kjent «bakanforliggende» faktor for gjennomføring i vidaregåande skule, er foreldra sitt utdanningsnivå. På denne indikatoren, «**sosial skilnad i gjennomføring i VGO**», har tala variert noko i Vestland, men det kan sjå ut som om det er ein positiv trend.

Når det gjeld indikatoren «**blir mobba på skulen**», skil ikkje Vestland seg frå landet, men utviklinga er negativ med ein aukande prosentdel gjennom heile tidsperioden (sidan 2016/2017).

Heller ikkje på indikatoren «**brukar snus dagleg**» skil Vestland seg signifikant frå landet. Men når vi ser på tala over tid, ser vi ein klår negativ trend ved at bruken aukar. Sidan 2008-2012 (glidande gjennomsnitt) til 2016-2020 har prosentdelen auka frå 11 til 17%. Tal frå folkehelseundersøkingane i Hordaland (2018) og Sogn og Fjordane (2019) viste at det spesielt var dei yngre aldersgruppene som brukte snus. Her blir det viktig å følge med på utviklinga.

Signifikant dårlegare enn landet

Prosentdelen elevar som «**Trivst på skulen, 7. klasse**», er låg i høve landet og har vore søkkande over fleire år. I 2019/2020 var prosentdelen 87,6% mot 91,5% i 2015/2016. Sjølv om fylkeskommunen i liten eller ingen grad rår over trivsel i grunnskulen, så er trivselen i 7. klasse av relevans for vidare livsløp. Fagleg og sosial læring heng saman og fungerer gjensidig styrkande.¹

Lesing og rekning er svært viktige grunnferdigheiter i skulen. Vestland har hatt signifikant fleire elevar med «**Lågaste meistringsnivå lesing, 5. klasse**» både i 2020 og 2021. Her ser vi ingen klår trend bakover i tid, tala går litt opp og ned, og det gjer landstala også. Ser vi historisk på det, har både Hordaland og Sogn og Fjordane følgt same variasjonen som landet, men svingingane har vore større i Sogn og Fjordane. Hordaland har hatt signifikant større del barn med låge leseferdigheiter sidan 2017. I kommunebarometeret ser ein at Bergen kommune er den einaste kommunen i fylket som ligg signifikant betre an enn landet. Alle andre kommunar er anten signifikant dårlegare eller ikkje signifikant forskjellig.

På «**God drikkevassforsyning**» har Vestland gått frå å vere signifikant betre, til signifikant dårlegare enn landet frå i fjor til i år. Denne indikatoren måler to forhold, der det er leveringsstabiliteten som ser ut til å vere årsaka til svekka resultat (frå 93,1% til 87,7%). Når vi her ser på utviklinga i kommunane, ser vi at indikatoren har fått forringa resultat i dei fleste kommunane som «er raude» i kommunebarometeret. Det er kjent at rørsystema i fleire kommunar er gamle og at det aukar faren

¹ Fråfall i vidaregåande opplæring. En systematisk kunnskapsoversikt. Sølvi Lillejord, m.fl.

for at det går ut over kvalitet og leveringsstabilitet. Per i dag kan vi ikkje gi nokon sikker forklaring på utviklinga.

Vatn er ein viktig kritisk infrastruktur i samfunnet vårt. Trygt drikkevatt er ein føresetnad for god helse, og utan ei tilfredsstillande vassforsyning vil ikkje samfunnet fungere. Over 90% av drikkevattet i Noreg kjem frå overflatevatn, til dømes innsjøar og elvar. Også i Vestland er overflatevatn ei viktig kjelde til drikkevatt. Overflatevatnet er sårbart for fekal- og kjemisk forureining.²

Ei anna endring frå i fjor til i år, gjeld del 5-åringar utan karieserfaring, **«friske tenner, 5-åringar»**. Også her har Vestland gått frå signifikant betre enn landet i 2020-rapporten til signifikant dårlegare enn landet i 2021-rapporten. Tala som er oppgjeve er tilbake i tid, høvesvis 2018 (84%) og 2019 (79%). Dermed kan ikkje ein evt effekt av korona forklare denne utviklinga. Tala i folkehelsebarometeret er henta frå SSB, mens Tannhelsetenesta sine egne tal viser ei anna, positiv utvikling: frå 84,2% (2018) til 85,3% (2019). Tala for 2019 er dei einaste i tidsserien der det ikkje er samsvar mellom SSB og Tannhelsetenesta sine tal. Fylkesrådmannen har tillit til Tannhelsetenesta si rapportering der det jamleg blir følgt med på utviklinga i tenesta. Tiltak blir gjort ved behov.

Vestland har signifikant større del av befolkninga i dei eldste aldersgruppene, samanlikna med landet. Det er signifikant færre som bur åleine når dei er over 45 år. Størrelsen på ulike aldersgrupper og hushaldstyper i befolkninga kan ikkje seiast å vere «god» eller «dårleg», og slik vurderer heller ikkje FHI det. Men å følge med på befolkningsammansetnaden er relevant for samfunnsplanlegging, til dømes gjennom prioritering av bustadtypar, plassering av bustader, dimensjonering av offentlege tenester, med meir. For Vestland kan kunnskapen om at vi har signifikant fleire eldre, vere viktig informasjon for til dømes oppfølging av den nyleg publiserte rapporten frå Demografiutvalet «NOU 2020:15 Det handler om Norge».

Tabellen under presenterer ei oversikt over resultatane i folkehelseprofilane 2021, samanlikna med 2020. Denne gir ei oversikt over utviklinga på alle årets 34 indikatorar, i tillegg til endringane frå i fjor.

---

² Vestland, Statistikk og utviklingstrekk

Nr.	Indikator 2021	Variabel	2020	2021	Kommentar
1	Prosentdel 80 år+, framskriven til 203	Endra	*2		Del eldre er venta å auke i Noreg og i Vestland.
2	Personar som bur åleine, 45 år +				Har lege relativt stabilt over dei siste 15 åra.
3	VGS eller høgare utdanning, 30-39 år				Har lege relativt stabilt over dei siste 15 åra.
4	Vedvarande låginntekt (hushald.)				Dårleg trend for både Noreg og Vestland. Ser ut til at Vestland nærmar seg Noreg.
5	Ulikskap i inntekt, P90/P10				Det er ein liten auke over dei siste 10 åra, men tala har lege relativt stabilt over dei siste 5 åra.
6	Ikkje i arbeid eller utdanning, 16-66 år	Ny			Går litt opp og ned.
7	Leiger bustad, 45 år +				God utvikling i høve landet (signifikans), men ser ikkje ein reell nedgang i tala.
8	Bur trengt, 0-17 år				God utvikling i høve landet (signifikans), men ikkje ein reell nedgang i tala.
9	Trivst på skulen, 7. klasse	Endra	*11		Dårleg trend over dei siste 5 åra.
10	Bliir mobba på skulen, 7. klasse	Ny			Dårleg trend over dei siste 4 åra.
11	Lågaste meistringsnivå i lesing, 5. kl.				Vestland har lege signifikant dårlegare an enn landsnivået både i 2020 og 2021. Trend går litt opp og ned.
12	Lågaste meistringsnivå i rekning, 5. k	Ny			Går litt opp og ned.
13	Gjennomføring i vg. opplæring	Endra	*13		Tal for gjennomføring har hatt ein liten auke dei siste åra. (Fråfall har og gått ned dei siste åra).
14	Sosial skilnad i gjennomføring i VGO	Endra	*14		Går litt opp og ned. Kan kanskje sjå ut som ein positiv trend.
15	God drikkevassforsyning				Vestland ligg signifikant dårlegare an enn landsnivået i 2021. Var signifikant betre i 2020.
16	Prosentdel tilknytt vassverk				Berre to målepunkt, vanskeleg å sei noko om trend.
17	Luftkvalitet, finkorna svevestøv				Går litt opp og ned.
18	Kan svømme, 17 år	Ny			Ikkje historiske tal.
19	God sosial støtte	Ny			Berre to målepunkt, vanskeleg å sei noko om trend. Kanskje høgare i 2019 enn i 2015.
20	Trenar sjeldnare enn kvar veke, 17 år	Ny			Berre to målepunkt, som er relativt like.
21	Fysisk aktiv meir enn 150 min./veke	Ny			Berre to målepunkt, vanskeleg å sei noko om trend. Kanskje høgare i 2019 enn i 2015.
22	Grønsaker og frukt, dagleg	Ny			Berre to målepunkt, vanskeleg å sei noko om trend. Kanskje lågare i 2019 enn i 2015.
23	Røyking, dagleg, 16-44 år				Positiv trend.
24	Røyking, dagleg, 45-74 år				Positiv trend.
25	Brukar snus dagleg, 16-44 år				Dårleg trend.
26	Forventa levealder, kvinner				Svak positiv trend.
27	Forventa levealder, menn				Svak positiv trend.
28	Utd.skilnad i forventa levealder				Har lege relativt stabilt over dei siste åra.
29	Vurderer eigen helse som god	Ny			Berre to målepunkt for Vestland, vanskeleg å sei noko om trend.
30	Psykiske sympt./lidingar				Ser ut til at skilnaden mellom landet og Vestland har auka dei siste åra.
31	Overvekt og fedme, 17 år				Går litt opp og ned.
32	Friske tenner, 5-åringar				Dårleg trend. Vestland ligg signifikant dårlegare an enn landsnivået i 2021. Var signifikant betre i 2020.
33	Vaksinasjonsdekning, meslingar, 9 år				Svak positiv trend.
34	Antibiotikabruk, reseptar				Svak positiv trend over tid, men de siste år har vore relativt stabilt.
2020-indikatorar som ikkje er med i 2021					
Nr.	Indikator 2020	Variabel	2020		Kommentar til endring i variabel
1	Del barn, 0-17 år	Utgått			
*2	Del over 80 år, 2019	Endret			2020-barometeret ser på prosentdel eldre i år 2019. 2021-barometeret ser på del eldre framskrive til år 2030. I begge tilfelle
7	Stønad til livsopphald, 20-66 år	Utgått			2020-barometeret ser på stønad til livsopphald. 2021-barometeret ser på "ikkje i arbeid eller utdanning". I begge tilfelle ligg Vestland signifikant betre an enn landsnivået.
8	Barn av einslege forsørgarar	Utgått			
*11	Trivst på skulen, 10. klasse	Endra			2020-barometeret ser på trivsel i 10. klasse. 2021-barometeret ser på trivsel i 7. klasse. Vestland ligg signifikant dårlegare an enn landsnivået i 2021. Var ikkje signifikant forskjellig i 2020.
*13	Fråfall i vidaregåande skule	Endra			2020-barometeret ser på fråfall i vgs. 2021-barometeret ser på gjennomføring. Vestland er ikkje signifikant forskjellig frå landsnivået i 2021. I 2020 var Vestland signifikant betre enn
*14	Sosial skilnad i fråfall i VGS	Endra			2020-barometeret ser på sosial skilnad i fråfall i vgs. 2021-barometeret ser på sosial skilnad i gjennomføring. Vestland er ikkje signifikant forskjellig frå landsnivået i både 2020 og 2021.
18	Vald, melde tilfelle	Utgått			
19	Hoftebrot, 75 år+	Utgått			
20	Valdeltaking	Utgått			
28	Muskel- og skjelettlidingar	Utgått			
31	Hudkreft, nye tilfelle	Utgått			
32	Hjarte- og karsjukdom	Utgått			

Økonomi:

Saka har ingen forslag til tiltak, og har difor ingen direkte økonomiske konsekvensar. Evt. behov for tiltak bør bli vurdert i fagavdelingane og i arbeidet med aktuelle regionale planar og handlingsprogram.

Klima:

Med stor grad av overflatevatn kan klimaendringane potensielt gjere oss sårbare for svekka drikkevassforsyning gjennom auka førekomstar av flaum og skred.

Den aukande prosentdelen av hushald med vedvarande låg inntekt kan gi utfordringar knytt til klimaomstilling. Deler av befolkninga har ulik kapasitet og føresetnader for å tilpasse seg endringane. Befolkningsgrupper som i utgangspunktet har svak helse og dårlege levekår, er også svakast rusta til å møte klimaendringane. Klimatiltak kan råke befolkninga skeivt og urettferdig, noko som kan føre til sosial uro og motreaksjonar. Her må ein vere særskilt merksam på at klimatiltak kan forsterke denne utviklinga.

Folkehelse:

Saka bidreg med viktig kunnskap innan folkehelse og er eit ledd i arbeidet med å ha løpande oversikt over folkehelsa, jamfør §4, Forskrift om oversikt over folkehelsen. Kunnskapen skal vidare inkluderast i oppdatering av folkehelseoversikta, og vil då danne grunnlag for vidare plan- og tiltaksarbeid.

Utviklingsplan for Vestland 2020-2024 (Regional planstrategi):

Saka gir ny kunnskap, som er viktig for å kunne jobbe kunnskapsbasert med måla i utviklingsplanen (særleg mål 3 og 4).

Konklusjon

Folkehelsebarometeret var i 2020 ei ny og god teneste både for kommunane og fylket, og eigna til betre å ha oversikt over folkehelsesituasjonen i fylket. Ved hjelp av denne tenesta kan fylkesrådmannen i år for første gong presentere ein systematisk gjennomgang av endringane frå førre år - både på fylkes- og kommunenivå.